

Ochrona wybrzeży morskich w polityce Unii Europejskiej

Maciej Podemski*

Europejskie wybrzeża morskie są najbogatszymi ekosystemami, jeśli chodzi o liczbę i różnorodność roślin i zwierząt. Pełnią one również funkcję ekonomicznych bram do Europy. Jednakże na obszarach wielu z nich zniszczeniu podlega znaczna część ich zasobów środowiskowych, socio-ekonomicznych i kulturowych, które powinny być szczególnie chronione. Terenów przybrzeżnych nie można bowiem traktować wyłącznie jak tereny rekreacyjne lub ciągi komunikacyjne o nieograniczonych możliwościach dla budownictwa, turystyki i przemysłu stoczniowego.

W latach 1990–2000 powierzchnia obszarów zabudowanych (głównie drogi i budynki) w strefach nadmorskich zwiększała się niemal we wszystkich państwach europejskich średnio o 190 km² rocznie. Największy wzrost w ciągu ostatnich 10 lat nastąpił w Portugalii (34%), Irlandii (27%), Hiszpanii (18%), a także we Francji, Włoszech i Grecji. 61% nowo zabudowanych terenów przeznaczonych zostało na cele budowlane, usługowe i turystykę. Rozwój budownictwa wzdłuż wybrzeży Morza Śródziemnego stworzył tzw. ścianę śródziemnomorską, gdzie na ponad 50% powierzchni wybrzeży dominuje beton. Najbardziej dotkniętą poważnymi zmianami jest zachodnia część basenu Morza Śródziemnego. Od początku XX w. zniknęło również około 2/3 europejskich terenów podmokłych, z których większość stanowią obszary nadmorskie. W związku z nieodwracalnym dążeniem do przekształcania charakteru terenu z naturalnego na miejski oraz z rozwojem infrastruktury zmiany te są postrzegane jako jedno z głównych zagrożeń dla równowagi stref nadmorskich.

Ponadto gęstość zaludnienia w obrębie europejskich wybrzeży jest średnio o 10% wyższa niż w głębi lądu. W niektórych państwach wskaźnik ten może być nawet o 50% wyższy. Istnieje też wiele regionów, gdzie ludność terenów nadmorskich przekracza co najmniej pięć razy średnią europejską gęstość zaludnienia. Przyjmuje się, że w krajach Unii Europejskiej w 50 km strefie przybrzeżnej mieszka około połowy ich mieszkańców. Zmiany klimatyczne, starzejące się, bardziej zamożne i mające więcej wolnego czasu społeczeństwo oraz tańsze koszty podróżowania nasilają tę presję, prowadząc na europejskich wybrzeżach morskich do sytuacji kryzysowej.

W przeszłości istniało wiele inicjatyw w zakresie ochrony wybrzeży Europy, ale nigdy nie zostały one wdrożone w sposób zintegrowany. Komisja Europejska dopiero od 1996 r. podjęła poważne kroki dla powstrzymania niszczenia stref przybrzeżnych i dla poprawy ogólnej

sytuacji na tych obszarach. Zdecydowano się przy tym na rozwiązywanie omawianych problemów w sposób bardziej całościowy, traktując wybrzeża morskie jako mozaikę rzek i ich zlewni, stref przybrzeżnych i morskich.

Jednym z pierwszych działań Komisji było wypracowanie koncepcji zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi (*Integrated Coastal Zone Management ICZM*) jako procesu wdrażania zrównoważonego rozwoju tych obszarów i zachowania ich różnorodności. Efektywne zarządzanie powinno wypracować i utrzymać optymalny poziom wykorzystywania i rozwoju obszarów przybrzeżnych, a w miarę możliwości poprawić stan ich środowiska.

W latach 1996–1999 Komisja Europejska wdrożyła specjalny program *Demonstration Programme on ICZM*, który miał dostarczyć krajom członkowskim informacji o mechanizmach i czynnikach zachęcających do zrównoważonego zarządzania strefą przybrzeżną. Miał też zainicjować powszechną debatę instytucji zaangażowanych w planowanie, zarządzanie i wykorzystywanie europejskich obszarów przybrzeżnych w celu wypracowania wspólnego stanowiska w sprawie przedsięwzięć niezbędnych dla racjonalnego zarządzania tymi obszarami.

Program obejmował sześć projektów studyjnych, dotyczących m.in. systemów legislacyjnych państw członkowskich w zakresie problematyki obszarów przybrzeżnych, stopnia spójności planów i programów obejmujących te zagadnienia, wykorzystania dorobku technologicznego, wpływu polityki Unii Europejskiej na rozwój obszarów przybrzeżnych itd. Ponadto zrealizowano 35 projektów przedstawiających stan obszarów przybrzeżnych w różnych krajach unijnych i stosowane przez te kraje metody racjonalnego ich rozwoju. Jako najpoważniejsze zagrożenia dla omawianych obszarów, pociągające za sobą skutki gospodarcze i społeczne, uznano:

- rozległą erozję wybrzeży morskich,
- zanieczyszczenie gleb i wód przez działalność ludzką na morzu i lądzie,
- niedostatek wody pitnej dobrej jakości,
- niszczenie środowisk różnych gatunków zwierząt i roślin,
- doprowadzanie do spadku bioróżnorodności na tych obszarach.

W oparciu o studia i analizy przeprowadzone w ramach powyższego programu Komisja Europejska przedstawiła w 2000 r. strategię działań unijnych w zakresie zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi. Uznała ona za konieczne zacieśnienie współpracy wszystkich szczebli administracji krajowych w planowaniu i zarządzaniu tymi obszarami, w porozumieniu z lokalnymi społecznościami. Nadrzędną, koordynacyjną rolę, miała przejąć Unia Euro-

*EuroGeoConsulting, ul. Jesionowa 36A, 05-816 Michałowice; maciej.podemski@egconsulting.com.pl

pejska wraz z odpowiednimi służbami Komisji Europejskiej. Program strategii przewidywał szereg akcji obejmujących m.in.:

- opracowanie strategii regionalnych,
- włączenie głównych zasad ICZM do istniejących i do nowych polityk unijnych,
- włączenie problematyki wybrzeży morskich do innych programów krajowych i unijnych (zwłaszcza finansowanych przez fundusze strukturalne i fundusz spójności, jak np. INTERREG, sieć NATURA 2000 itp.),
- promowanie transportu morskiego na krótkich dystansach,
- organizowanie wewnętrznej unijnej współpracy w zakresie usuwania zanieczyszczeń, powodowanych przez awarie i wypadki na morzu,
- upowszechnianie przyjaznego dla środowiska gospodarowania odpadami na obszarach przybrzeżnych.

Parlament Europejski i Rada Europejska zaleciły w 2002 r. państwom członkowskim wdrożenie podstawowych elementów tej strategii, proponując w pierwszym rzędzie zinventaryzowanie podstawowych składników przyrodniczych, gospodarczych i kulturowych obszarów przybrzeżnych, a następnie opracowanie narodowych strategii ochrony i rozwoju tych obszarów. Od tego czasu rozpoczęła swoje działania powołana przez Komisję Europejską grupa ekspercka, która monitoruje postęp we wdrażaniu zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej. W 2003 r. opracowała ona przewodnik dla inwentaryzacji obszarów przybrzeżnych, a w 2005 r. — okresowy przegląd stanu wdrażania wspomnianych zaleceń. Poza tym zestawione i testowane są dwie grupy wskaźników istotnych w pracach nad ICZM: w celu oceny realizacji zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej oraz oceny działań w zakresie zrównoważonego rozwoju wybrzeży. W pracach tych udział bierze Instytut Morski z Gdańska.

Interesujący jest zwłaszcza zestaw wskaźników dotyczących oceny zrównoważonego rozwoju wybrzeży. Wśród 27 wskaźników znajdują się tam m.in. takie jak: erozja i przyrost wybrzeża, podnoszenie się poziomu morza, spożycie wody, zanieczyszczenia ropą naftową, zawartość nawozów sztucznych i śmieci w wodach przybrzeżnych, jakość wody w kąpieliskach, intensywność turystyki, obszary zajęte przez intensywne rolnictwo oraz popyt na nieruchomości na wybrzeżu.

Erozji wybrzeży morskich, występującej na ponad 20% ich długości, Unia Europejska poświęciła w ostatnich latach bardzo dużo uwagi, ponieważ dotychczas zajmowano się tym problemem jedynie w przypadku pojawienia się bezpośrednich zagrożeń dla infrastruktury, budynków czy ludzi. W 2001 r. Parlament Europejski nakazał poważne zajęcie się tym zagadnieniem, w związku z czym uruchomiono w latach 2002–2004 ogólnoeuropejski projekt *EUrosion*. Badania w ramach projektu *EUrosion* wykazały, że działalność człowieka powoduje większą erozję wybrzeży niż siły przyrody. Mimo, iż mamy coraz większą wiedzę na ten temat, jest ona wciąż fragmentaryczna, co

często tworzy mozaikę niespójnych odpowiedzi. Wśród wyników projektu do najciekawszych należą:

- poradnik zarządzania strefą wybrzeża, oparty na sześćdziesięciu przykładach z całej Europy,
- baza danych GIS (19 warstw informacyjnych) w skali 1: 100.000 dla całego wybrzeża krajów Unii Europejskiej,
- poradnik dla utworzenia systemu informacyjnego w skali regionalnej i lokalnej (1: 25.000), wraz z prototypem takiego systemu,
- poradnik dla trzech elementów zarządzania erozją wybrzeży, dotyczących włączania zagadnień erozji wybrzeży do procedur oceny środowiskowej, kartowania zagrożeń powodowanych przez erozję oraz oceny kosztów i zalet stosowania różnych technik gospodarowania wybrzeżem.

Ponadto opracowano wiele propozycji poprawy gospodarowania wybrzeżami w następnej dekadzie. Niektóre z nich to: wzmocnienie odporności wybrzeży na erozję przez ustanowienie równowagi w bilansie osadów, włączenie kosztów erozji wybrzeży do planowania inwestycji, pogłębienie wiedzy o planowaniu i racjonalnym działaniu w zakresie erozji wybrzeży oraz wcześniejsze planowanie działań w warunkach zagrożenia erozją. Propozycje te odnosiły się do wszystkich szczebli zarządzania w Unii Europejskiej, począwszy od Unii jako całości, przez poziom krajowy i regionalny, aż do szczebla lokalnego.

Projekt *EUrosion* wskazał również na konieczność włączenia problemów erozji wybrzeży do strategicznej oceny środowiskowej (*Strategic Environmental Assessment SEA*), ponieważ tylko uwzględnienie tych zagrożeń na wczesnych etapach planowania może umożliwić skuteczne działania zapobiegawcze czy naprawcze.

Źródło:

Commission of the European Communities, 2000, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Integrated Coastal Zone Management: A Strategy for Europe, COM(2000)547 Final, Brussels, 27.09.2000.

European Commission, 2004, Living with Coastal Erosion in Europe: Sediment and Space for Sustainability, Results from the EUROSION Study, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, http://www.euroSION.org/project/euroSION_en.pdf

European Commission, 2004, Development of a Guidance Document on Strategic Environmental Assessment (SEA) and Coastal Erosion, Final Report, DGEnvironment.

European Council, 2002, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 30 May 2002 Concerning the Implementation of Integrated Coastal Zone Management in Europe, (2002/413/EC), Official Journal of the European Communities, L 148/24.

Europejska Agencja Środowiska, 2006, Stan środowiska wybrzeży europejskich zbliża się do „punktu bez odwrotu”, komunikat prasowy EEA, Kopenhaga, poniedziałek, 3 lipca, 2006 r., <http://www.eea.europa.eu/pressroom/newsreleases/coastal2006-pl>